

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
АСОЦИАЦИЯ**

КРЪГЛА МАСА В ПАМЕТ НА ДОЦ. КПН МАРГАРИТА КАМЕНОВА

ДОЦ. КПН МАРГАРИТА КАМЕНОВА ЗА АКАДЕМИЧНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ПРЕПОДАВАТЕЛИ И СТУДЕНТИ

Веселина Петрова

Въведение

Спомням си, че от 1 до 3 септември 1993 г. участвах в Третата европейска конференция по качеството на образованието и възпитанието в ранно детство [6]. Тя бе проведена под патронажа на Консорциума от институти за развитие на изследвания в областта на образованието в Европа (CIDREE) в Криопиги, Република Гърция. Когато представих пред членовете на катедра “Предучилищна педагогика” научния си отчет за участие във форума, колегите ми бяха впечатлени от един факт. Още в първия учебен ден всеки студент от Република Гърция получава безплатно комплект от учебниците, по които ще учи в предстоящите два семестъра (зимен и летен). Осигуряването на научна литература в гръцките висши учебни заведения се приема за задължение на държавата, а тя от своя страна непрекъснато завишава своите изисквания към качеството на подготовката на студентите през целия период на обучението им. Очаква дипломирането на висококвалифицирани професионалисти и проявява висока възискателност към изучаващите педагогически специалности.

Научната литература в академичното сътрудничество

Като подчертаха своето положително отношение към създадената традиция за осигуряване на учебници в Република Гърция,

колегите подложиха на дискусия възможностите на катедрата за осигуряване на литература за учебно-изследователската и научна работа на студентите. Припомнимме си становището на доц. кпн Маргарита Каменова, изградено през 80-те години на ХХ в. въз основа на проучване мнението на студентите за наличната учебна литература. То започваше с разграничаване на функциите на учебниците в средното училище от функциите на научната литература в подготовката на бъдещите учители. Ако ученикът може да се подготви по един учебен предмет като чете от един учебник, то студентът трябва правилно да се ориентира преди всичко в своите задължения за овладяване на сложната учителска професия. Усвояването на тази професия е невъзможно само чрез комплект от учебници, колкото и старателно те да са подбрани. Във висшето училище студентът формира своята педагогическа култура, поради което не само трябва непрекъснато да разширява чрез четене своя кръгзор, а и да общува с преподаватели, базови учители, родители и др. Необходимо е да формира още в първи курс специализирани умения както за издирване и подбиране на разнообразни научни източници, така и за опознаване на личности, под чието влияние да се развива в учителската професия. Тъй като двете професии (детски учител и начален учител) са с енциклопедичен характер, то от съществено значение е, от една страна, развиването на траен педагогически интерес за четене както на класически източници, така и на актуална литература, благоприятстваща формирането на професионални способности. От друга страна – висококвалифицирани преподаватели, които да провокират любознателността на студентите и да ги подбуждат за самоусъвършенстване в професията.

В хода на разсъжденията се убедихме в силното влияние, което доц. кпн Маргарита Каменова ни оказва от първите дни на създаването на катедра “Предучилищна педагогика”. Тя инициираше съдържателни и впечатляващи форми на обучение, сред които са: лятна педагогическа практика в Националната библиотека “Св. св. Кирил и Методий” със студенти, показали завишен научен интерес; хоспитиране на форми за образователна работа при водещи детски учители в градовете София и Варна; извършване на проучвания и учебно-научни изследвания за участие в Пролетния колоквиум на възпитани-

ците на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”; състезания за разработване и обосноваване на методически бележки; установяване на шефство между студентски и детски групи; провеждане на ролеви игри – педагогическо съвещание, педагогическо конферирание, първа среща с родители и много други.

След своето пенсиониране през декември 1990 г. доц. кпн Маргарита Каменова продължаваше да мисли и да работи с нас, оказваше ни всеотрасна професионална подкрепа. Затова не беше случайно, че когато искахме да разрешим определен проблем, търсехме нейното становище или си припомняхме по-рано провеждани дискусии. В тях най-често създавахме варианти за академично сътрудничество със студентите. Именно чрез тези взаимодействия правехме опити за компенсиране на недостига на психолого-педагогическа и методическа литература. Като споделяше общата тревога, че засега специализираните библиотеки все още не успяват да осигурят необходимите съвременни източници, трябва да търсим заедно и други варианти за работа. Затова ни съветваше за по-задълбочено опознаване на възможностите за информационен обмен на литература от библиотеките на други сродни факултети в България и в чужбина. Същевременно ни напомняте да не подценяваме едно от предимствата на Педагогически факултет при ВТУ “Св. св. Кирил и Методий” пред другите факултети в страната. То се състои в безценното наследство от специализирани източници, принадлежали на библиотеката на вече закрития Педагогически институт в гр. Велико Търново. Макар и наличните екземпляри да са малко на брой, преподавателите трябва с личния си пример да увеличат студентите за ползването им предимно в читалнята. Класическата педагогическа литература е основополагаща в професионалната подготовка на бъдещите учители, но не е достатъчна.

Затова доц. кпн Маргарита Каменова ни препоръчваше, че е много важно подбуждането на интереса към педагогическата литература да се осъществява чрез отчитане на индивидуалните предпочитания на студентите. Според нея в програмите по учебните дисциплини указанията за основна и допълнителна литература са основа, от която се поражда научната любознателност. От тази позиция преподавателите трябва да представят източници от различни жанрове.

Тъй като по това време на български език бяха публикувани предимно монографични изследвания на наши учени, разкриващи отделни аспекти от възпитателно-образователния процес в детската градина и учебно-възпитателния процес в училище, бе необходимо издирване и на системни курсове от световния педагогически опит. Публикациите на български език са подходящи за допълнителна литература, тъй като са посветени на някои важни въпроси от подготовката на съвременните детски и начални учители. Преди да прояви своя интерес към допълнителната литература, студентът трябва да бъде предразположен за установяване на сътрудничество с преподавателите, за да подбере интересувашата го основна литература. Така ще спести ценно време и своевременно ще може да осмисли значението на педагогическите енциклопедии, речници, справочници, на системните лекционни курсове, на законите и на нормативните актове, за да потърси приложението им в практиката. Тъй като преобладаващата част от първокурсниците приемат тези важни източници за скучни четива, преподавателят трябва да вникне по-задълбочено в проявяващите се в тях наченки на професионална любознателност, които макар и да са много разнообразни имат и сходства.

Тези сходства се основават на желанието бързо, лесно всеки да осъществи подготовката си за изпитите, за да приключи успешно сесията и същевременно да си осигури достатъчно време за други занимания – изучаване на чужд език, получаване на шофьорска книжка, изкарване на допълнителни средства за препитание и пр. За разлика от преподавателите, които осъществяват научно-изследователска работа и издирват целенасочено източници, студентите търсят предимно рационални начини за учене. Те полагат усилия за намиране на един системен курс по изучаваната учебна дисциплина, тъй като дълго време запазват и ползват училищните си умения за учение по учебник. Така се предразполага задълбочаването на различията между гледните точки на преподаватели и студенти, с което се поставя под заплаха академичното сътрудничество.

За да се установи и да се поддържа академичното сътрудничество, е необходимо изучаването преди всичко на мнението на студентите с високи постижения в ученето. Сред тях също преобладава становището за първоначално ориентиране в изучаваната дисциплина

по системен теоретичен курс с ясна практическа приложимост. Сътрудничеството с тези студенти е ефективно, тъй като те редовно посещават лекциите, старателно се подготвят за семинарни упражнения, задълбочено търсят връзка между теорията и практиката. Любознателните бъдещи учители бързо овладяват уменията за формулиране на въпроси, установяват своевременно сътрудничество с преподавателите, правят сполучливи опити за оформяне на адекватни отговори. Макар и профилите на любознателните студенти да са със съществени различия, е важно преподавателите своевременно да откриват сходствата в тях, за да ги подпомагат в дейностите по формиране на социални и комуникативни умения. Затова е необходимо използване на интерактивни методи в обучението, чрез които студентите се учат да търсят целенасочено и успешно да намират помощ от преподаватели, базови учители и други консултанти за разрешаване на интересуващите ги проблеми. Същевременно преподавателят трябва да отчита гледните точки на студентите, които много общо се запознават само с някои елементи от изучаваната проблематика и избягват да участват в дискусии както със своите колеги, така и с преподавателите. Този начин на учене ги води към много съществени пропуски в психолого-педагогическата и особено в методическата им подготовка.

Въз основа на проведената дискусия направихме и изводите, че: 1) Студентите проявяват склонност за по-продължително запазване на създадените в училище навици за учене по един учебник, с което забавят своето развитие в академичната среда. 2) Самостоятелната работа с един учебник ги води до ограничаване на професионалния кръгзор. 3) Необходима е педагогическа технология за направляване на самостоятелната работа на студентите, която да се основава на подбуди за самоусъвършенстване в овладяването на учителската професия. 4) Създаването на иновационна педагогическа технология е възможно, само ако се постигне сътрудничество между преподавателите и студентите. 5) Една от основните задачи на катедрата е укрепване на академичното сътрудничество чрез по-задълбочено опознаване на индивидуалните характеристики на обучаваните бъдещи детски и начални учители. 6) Уменията за академично сътрудничество са сложни и взаимно свързани, затова форми-

рането им е осъществимо в образователна среда, осигуряваща възможности на студентите за активно взаимодействие с преподаватели, базови учители, родители и деца.

Педагогическото взаимодействие в академичната среда

За членовете на катедрата общуването с доц. кпн Маргарита Каменова се оказа изключително важно, необходимо и в годините след нейното пенсиониране. През 90-те години на ХХ в. се проявиха непознати дотогава изменения в отношението на студентите към: 1) усилията за изучаване на педагогическа специалност; 2) обучението им във висшето училище; 3) организацията на учебния процес; 4) продължителността на престоя им в учебните зали, лабораториите, библиотеките.

След всеки разговор със студентите долавяхме, че се увеличават съмненията им за професионална реализация по изучаваната специалност. При решаване на учебни задачи за предстоящата професионална реализация над 80% от изследваните споделяха, че пред тях “се срива” имиджът на учителската професия. Нарастващото напрежение в обществените отношения се пренася не само от улицата в училището, а и от улицата в детската градина. Бързо се разпространяваше информацията за проявяване на разнообразни форми на агресия (дете срещу дете, дете срещу родител, родители срещу дете, родители срещу връстника на своето дете и др.). Наличната тогава социална, психолого-педагогическа, методическа литература много бегло представяше някои от противоречията във възпитателно-образователния процес, но не разкриваше истинските прояви на агресия. Затова в своята практика учителят бе оставен сам да взема решения, да ги реализира и да изпитва много разочарования, тъй като не всички опити се оказваха успешни. Настъпваха и много съществени промени в ценностната система на родителите, учителите все по-често изпитваха трудности в педагогическата работа не само с децата и учениците, а и със значителна част от родителите им.

Под въздействието на тези смущаващи факти студентите започваха да подлагат на съмнение по-рано формираната своя представа за привлекателност на учителската професия. Същевременно правеха проучвания за кадровото развитие на детските градини и

училищата. Въз основа на събираните тогава сведения засилваха страха си за перспективите на своята бъдеща професионална реализация. Все по-често достигаха до извода, че е най-вероятно да не си намерят работа по специалността, като се основаваха на следните констатации: 1) ежегодно се вземат решения за съкращения в щата на детските градини и училищата, тъй като намалява броят на децата; 2) настъпват промени в условията за пенсиониране, поради което се ограничават възможностите за освобождаване на работни места; 3) когато обявяват конкурс за вакантно място, педагогическите ръководители поставят изисквания за трудов стаж по специалността, който младите специалисти не могат да придобият.

В отговор на вече представените, а и на много други констатации, доц. кпн Маргарита Каменова ни ориентираше към по-задълбочено опознаване на индивидуалните възможности на студентите за аргументирано обосноваване на перспектива в професионалното им формиране. Същевременно отчиташе трудностите, които ежедневно възникват в този процес, тъй като бе направена промяна в Правилника за обучение на студентите. По силата на тази промяна посещението на лекционните курсове бе обявено, че "не е задължително". Така изведнъж се разруши с години утвърждаваната в Университета традиция за редовно посещаване на лекционните курсове и логическото им обвързване с работата в семинарните упражнения, лабораторните занятия, учебната практика.

Наложено се създаването на нов подход към всеки студент чрез възлагане на задачи за учебно-изследователска работа. Наше задължение беше с академичен инструментариум да внушим на обучаваните бъдещи учители самоценността на педагогическото знание и неговото значение за образователния процес. Един от многото апробирани тогава начини се откри с по-висока ефективност. Състоеше се в разработване на индивидуална програма за саморазвитие чрез изучаване на педагогическата професия. За неговата реализация помощ ни оказаха педагогическите екипи на базовите детски градини. Територията на академичната среда значително се разшири, тъй като към обичайните взаимоотношения между студенти – преподаватели – специализирана библиотека се включиха и базовите детски градини и училища. Макар и да бе подложена на непрекъснато обновяване,

работата на базовите учители с децата в образователния процес бе истинската опора, върху която започна модернизирването на педагогическото образование. Съсредоточихме усилията си за изграждане на нов тип академична среда, в която основен обект за изучаване е детето с неговите потребности.

В лични разговори с доц. кпн Маргарита Каменова си припомняхме примери от История на педагогиката и българското образование, История на предучилищното възпитание в България. Известно ни бе, че при организиране на педагогическия курс за подготовка на детски учителки проф. д-р Димитър Кацаров е работил в уникална за времето образователна среда. На първия етаж е била разположена детската градина, а на втория етаж той е водел лекции със своите курсистите [1; 2]. Подобна практика е съществувала и по-късно в педагогическите училища, където са разкривани базови паралелки [2]. А ако се върнем още по-далеч в историята на българското педагогическо образование, трябва да отбележим и практиката в Еленската даскалоливница, където класното училище и подготовката на бъдещите учители е в една и съща сграда [4; 5]. Основа за академичното сътрудничество е научната литература, за създаването на която доц. кпн Маргарита Каменова оказваше помощ чрез научни консултации [3; 5; 8 и др.].

Съвременните измерения на приносите на доц. кпн Маргарита Каменова откриваме в кадровото развитие на катедра “Предучилищна педагогика” – един доктор на педагогическите науки, петима преподаватели с научна степен “доктор”, двама докторанти с успешна защита на научната степен “доктор”, непрекъснато завишаване на интереса на студентите към бакалавърските, магистърските и докторските програми по Предучилищна педагогика.

Заклучение

До края на своя живот доц. дпн Маргарита Каменова запази своето място на преподавател и учен в катедра “Предучилищна педагогика” на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”. Като основателка и първа ръководителка на една от катедрите на Педагогически факултет работи всеотдайно не само за създаването на първия учебен план на специалност Предучилищна педагогика и учебните програми

към него, а и за неговата по-нататъшна реализация. Успя да изгради свой екип от съмишленици, които мотивират студентите за усвояване на педагогическата професия чрез академично сътрудничество с преподавателите.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Атанасов, Ж.* История на педагогиката и българското образование. София, 1977.
2. *Атанасов, Ж. и др.* История на педагогиката и българското образование. Велико Търново, 1993.
3. *Данчева, Г.* Говорна техника за деца и техните учители. Велико Търново, 2000.
4. *Петков, П.* Еленската даскалоливница. Елена, 1981.
5. *Петрова, В., Н. Гюлчев.* Звукарче. Велико Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 1995.
6. *Петрова, В.* Трета европейска конференция по качеството на образованието и възпитанието в ранно детство. – Педагогически алманах, 1993, № 1, с. 125 – 127.
7. *Петрова, Е. и др.* Програма за възпитателната работа в детската градина. София, 1984.
8. *Легкоступ, Пл.* Детето и творбата. Велико Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 1996.
9. *Чакърров, Н., В. Начева-Петкова.* История на предучилищното възпитание в България. София, 1961.

ДОЦ. КПН МАРГАРИТА КАМЕНОВА ЗА АКАДЕМИЧНОТО
СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ПРЕПОДАВАТЕЛИ И СТУДЕНТИ

ВЕСЕЛИНА ПЕТРОВА

Резюме

Авторката споделя спомени за утвърждаването на академично сътрудничество между преподаватели и студенти по предучилищна и начална училищна педагогика. Тя представя приносите на първата ръководителка на катедра “Предучилищна педагогика” доц. кпн Маргарита Георгиева Каме-

нова-Райнова за научното израстване на младите преподаватели чрез сътрудничество със студентите.

Ключови думи: академична среда, млади преподаватели, сътрудничество със студентите, учебник, научна литература

ASSOC. PROFESSOR MARGARITA KAMENOVA FOR ACADEMIC
COOPERATION OF TEACHERS AND STUDENTS

VESELINA PETROVA

Summary

The author shares memories of promoting academic cooperation between teachers and students in pre-school and primary school education. She represents the contributions of the first head of the department “Preschool Education “ Prof. Margarita Georgieva Kamenova-Raynova for the scientific growth of young teachers through collaboration with students.

Key words: academic environment, young teachers, collaboration with students, textbook, scientific, literature